

Handlingsplan kommunedelplan KLIMA OG ENERGI

Arendal 2019–2023

GRØNN STRATEGI

ARENDALE KOMMUNE

Vedtatt Arendal bystyre 19.12.2019

Innledning:

Formål

Handlingsplanen operasjonaliserer målene og strategiene i Kommunedelplan klima og energi 2019-2023. Tiltak som skal bidra til å redusere utslipp og energibruk skal gjennomføres av mange flere aktører enn Arendal kommune. Handlingsplanen gjør rede både for tiltak som Arendal kommune skal gjennomføre og hva vi er avhengige av å stimulere andre aktører til å gjøre. Tiltak for klimatilpasning hører til egen temaplan.

Grønn Strategi krever at Arendal kommune **styrker klimakommunikasjonen** rettet mot innbyggere, bedrifter og kunnskapsmiljøer. Kommunedelplan klima og energi 2019-2023 setter spesifikt mål for byens klimafotavtrykk.

Struktur og oppbygging

Tiltakene i Handlingsplanen er gruppert etter sektor med samme sektorvise inndeling som Kommunedelplan klima og energi. Hvert kapittel inneholder en beskrivelse av virkemidler og en tiltaksliste. Tiltakslisten beskriver **hvilke aktører som er ansvarlige for finansiering, gjennomføringen og/eller oppfølgingen** av tiltakene, samt gjeldende framdriftsplan. **Samskaping med innbyggere og næringsliv er spesielt viktig, og prioriteres.**

Rapportering og rullering

Ansvar for tiltak er lagt til flere kommunale virksomhetsområder og enheter. **En tverrfaglig styringsgruppe skal ha koordineringsansvar for gjennomføring og oppfølging av tiltakene.** Fra 2020 vil tiltakene i større grad innarbeides i økonomiplanen og **klimabudsjett innføres.** Framdriftsrapportering vil skje som en del av årsrapporten.

Handlingsplanen skal rulleres hvert år, i forbindelse med budsjettbehandlingen. Handlingsplanen tar hensyn til endringer i tilgjengelige virkemidler, endringer i nasjonale og internasjonale rammebetingelser, ny teknologi som får vesentlig betydning for utslipp eller de vedtatte tiltakene.

Kommunedelplan for klima og miljø beskriver mål fram til 2040, hvor Arendal skal være 1,5-graders by. For å få dette til må mange tiltak gjennomføres, og Arendal kommune må bruke alle tilgjengelige virkemidler, samt samarbeide med en rekke aktører i Arendalssamfunnet. Handlingsplanen omfatter perioden 2019 – 2023.

Tverrfaglig styringsgruppe består av følgende ansvarsområder:

Kommunalteknikk, Stab økonomi, Stab samfunnsutvikling, Plan, Arendal Eiendom KF, Arendal Havn.

Tiltak 2019 – 2023

Overordnede tiltak

Målet om å være en 1,5-graders by i 2040 kan nås etter følgende plan:

2020: Arendal skal snu trenden, og redusere de direkte klimagassutslippene med 38 prosent i forhold til 1991.

2030: Arendal skal være fossilfri, dette betyr at det ikke skal brukes olje, kull eller gass i Arendal.

2040: Arendal skal være en 1,5-graders by. Målet er at innbyggerne og virksomhetene skal begrense sitt klimafotavtrykk i tråd med FNs klimaavtale, slik at Arendal som kommune ikke overstiger sin klimakvote på 1 tonn utslipp pr innbygger.

(Tabellen viser type tiltak, hvilket ID tiltaket gjelder i forhold til Kommunedelplan Klima og energi, ansvar for oppfølging, eksterne samarbeidspartnere, årlig finansiering av tiltak, tiltakets/prosjektets varighet.)

Tiltak	ID	Ansvar	Eksterne	Finansiering	2020	2021	2022	2023	2030
KOMMUNENS EGEN VIRKSHOMHET									
Klimakommunikasjon Kampanjer, informasjon og markeringer.		Stab samfunnsutvikling		Innenfor budsjettamme	x	x	x	x	
Klimabudsjett Implementeres for å sikre måloppnåelse av satte klimamål.		Stab samf.utv og Stab økonomi	Oslo kommune Miljødirektoratet	Innenfor ramme	→				
Klimaregnskap egen drift skal ha en pilot for innkjøp Søke å være pilot for praktisk gjennomføring. Innkjøpsveileder utarbeides.		Stab samf.utv og Stab økonomi v/ innkjøp	Klimapartnere Oslo kommune/ Klimaetaten Fylkeskommunen	Innenfor ramme	→				
Miljøfyrtårn Alle enheter sertifisert innen 2021.		Stab samf.utv og Stab HR	Stiftelsen Miljøfyrtårn	Innenfor ramme	X	X			
Klimapartnere Aktivt medlemskap, styremedlem.		Stab samf.utv og Næringsavdelingen	Klimapartnere Fylkeskommunen	Innenfor ramme	→				

HANDLINGSPLAN TRANSPORT

T1	Redusere personbiltrafikken i Arendal med minst 10 prosent innen 2023 og 20 prosent innen 2030 sammenliknet med 2013.		
T2	All vekst i persontransport skal tas med gange, sykkel, kollektivtransport og ledige seter i bilene.		
T3	Arendal kommune skal støtte opp under kollektivtrafikk gjennom en aktiv politikk for bedre fremkommelighet for kollektivtrafikken, samt tilrettelegging for innfartsparkering for biler og sykler.		
T4	Arendal skal ha god tilgang på fornybare drivstoffer (ladestasjoner, hydrogenfyllestasjoner og fyllestasjoner for biodrivstoff) til kjøretøy og maskiner.	Strategi 1	Konsentrere bygging av boliger og næringsbygg rundt knutepunktene. (Vedtatt arealstrategi)
T5	Arendal kommune skal oppmuntre til valg av miljøvennlige kjøretøy. Nullutslippskjøretøy skal alltid ha mer gunstige ordninger enn kjøretøy med utslipp.	Strategi 2	Prioritere sykkel, gange og buss framfor bil.
T6	Arendal kommunes tjenestekjøretøy skal være fossilfrie fra 2021	Strategi 3	Være pådriver for et bedre kollektivtilbud. Gjennomføre forsøksprosjekt med gratis buss. Vi ønsker å undersøke om pris er avgjørende for valg av transportmidler.
T7	Arendal kommune skal arbeide for fossilfri kollektivtrafikk innen 2025.	Strategi 4	Øke elbilandelen i Arendalssamfunnet fra 4% til 8% innen 2023.
T8	All lettere varetransport i Arendal gjøres med fossilfrie kjøretøy fra 2025.	Strategi 5	Legge til rette for lading av el- og hybridbiler, fyllestasjoner for hydrogenbiler og nye deleordninger.
T9	Arendal kommune skal legge til rette for fossilfri tungtrafikk og anleggsdrift i 2022.	Strategi 6	Gjøre kommunens egen transportvirksomhet grønn og fossilfri.
T10	Arendal skal tilby landstrøm til alle skip innen 2020.		

TILTAK TRANSPORT	ID	ANSVAR	EKSTERNE	FINANSIERING	2020	2021	2022	2023	2030
Workshop med næringslivet, Næringsforeningen. Hvordan redusere personbiltrafikken?	T1	Næringsavdeling	Næringsforeningen Håndverkerforeningen Klimapartnere AKT/fylkeskommune	Innenfor budsjettamme	x				
Få råd om valg av elkjøretøy. Etablere et rådgivningskontor Råd og anbefalinger, informasjon, møter og kampanjer. Etablere en informasjonsportal.		Stab samfunnsutvikling fasiliterer	Bilforhandlere Næringsliv Bildelingsordninger	Søke eksterne midler, Klimasats, Bilforhandlere	x	x			
Gratis buss for alle i Arendal Etablere prosjekter, med følgeforskning, måle resultat redusert trafikk og klimautslipp.	T2	Egen prosjektgruppe	Fylkeskommunen Agder, Kollektivtransport Staten TØI/annen forskning	Prosjektmidler må på plass			→		
Redusere årsdøgntrafikken på Kystveien, Krøgenes-Barbudalen, fra 12000 til 6000. Tiltak gjøres i nært samarbeid med lokalbefolkningen og næringsliv.	T1 T2	Egen prosjektgruppe Pådriv Krøgenes/grønn mobilitet	Partnere i Pådriv Krøgenes Velforeninger langs Kystveien	Klimasatsmidler	x	x			
Etablere bildelingstjeneste Kommunen vil arbeide for å få etablert bildelingstjeneste. Ta utgangspunkt i bilpoolen.	T1	Næringsavd. Innovasjon Parkering	Næringsforening Klimapartnere Bildelingsselskaper	Oppstartskostnad 300 000	x	x			
Sykkelbyen Arendal Sikre sammenhengende og godt utbygd Sykkelveinett. Se i sammenheng med trafikksikkerhetstiltak. Sykle til Jobben Jfr Kristiansand – næringsliv, bedrifter. Skoletrakk Videreføre sykle og gå til skolen-kampanje.	T2 T1	Sykkelbyen Arendal Kommunalteknikk/ Vei	Stat, fylke Bedriftsidretten Agder Sykle til Jobben.no	400 000 pr år Øke budsjettamme for drift og tiltak for sykkel og gange			→		
Hjertesone etableres på skoler Bilfri sone og tilrettelagt plass for levering og henting av skolebarn. Kartlegge og gjennomføre tiltak slik at skoleveien blir trygg. Involvere elever og foreldre. Gjennomføre minst 2 skoler pr år.	T2	Plan/byggesak Kommunalteknikk/ vei, trafikksikkerhet, skole, Sykkelbyen Arendal	Statens vegvesen Fylkeskommune Trygg Trafikk FAU	400 000 pr år	Stinta + en til	2 stk	2 stk	2 stk	
Erstatte bilparkering med park og sosiale møteplasser Erstatte bilparkeringsplassene med grøntområde i Kittelsbukta og Jaktekaia.	T1	Stab samfunnsutvikling Bygartner Kommunalteknikk Arendal Havn	Arendal By Næringslivet	Innenfor budsjettamme	x	x			

TILTAK TRANSPORT	ID	ANSVAR	EKSTERNE	FINANSIERING	2020	2021	2022	2023	2030
Utslippsfri varetransport Etablere pilot på utslippsfri varetransport sammen med de største bedriftene, handel og transportaktører. Formålet er å redusere unødvendig vare- og mattransport/leveranser, og samtidig redusere utslipp fra biltrafikk.	T8	Næringsavdeling Innovasjon	Næringslivet Næringsforeningen Arendal by Fylkeskommunen Klimapartnere Electric Region Agder	Innenfor budsjettamme		x	x		
Arbeide for omlegging til elferjer . Oppstart drift 2022.	T7	Rådmann Arendal Havn	Fylkeskommunen AKT	Økt budsjettamme				→	
Arbeide for omlegging til elbuss .	T7	Fylkeskommune Rådmann	Fylkeskommunen AKT	Økt budsjettamme			→		
Arbeide for å etablere utslippsfri flybuss til Kjevik .	T7	Fylkeskommune Rådmann	Næringsliv Fylkeskommune AKT Taxi	Innenfor budsjettamme	→				
Park & Ride Parkere bilen for å ta bussen til sentrum/ samkjøring etc. Krøgenes – trenger asfalt, oppmerking, skilting. Nedenes må reguleres.	T3	Fylkeskommunen Kommunen		Innenfor budsjettamme	x				
Park & bike Etablere innfartsparkeringer ved knutepunkt, med trygg sykkelparkering. Pilot på His – regulering.	T3	Stab samfunnsutvikling Fylkeskommunen		Øke budsjettamme			→		
KOMMUNENS EGEN VIRKSOMHET									
Ansvar og oppgaver på kommunal grunn Fordele og koordinere ansvar for drift og vedlikehold på kommunal grunn.	T1	Kommunalteknikk Parkering Park og Idrett Arendal Havn Arendal Eiendom		Innenfor budsjettamme	x				
Vedlikehold, strøing, kosting, egnet utstyr for fortau og sykkelveier og snarveier. Definere og prioritere innfartsårer til skoler.	T2	Kommunalteknikk, -vei	Fylkeskommunen	Øke budsjettamme for tiltak for sykkel og gange				→	
Utarbeide Gåstrategi for Gåbyen Arendal Innarbeide Barnetråkk, Byløype, Beinveier og tiltak for Gåbyen Arendal. Merke og skilte, ruste opp Beinveiene. Søke midler til skilt og drift/vedlikehold.	T2	Stab samfunnsutvikling	Fylkeskommunen Friluftsrådet Sør	Innenfor budsjettammen	x				
	T2	Kommunalteknikk Skole	Næringsliv Private huseiere	Øke budsjettamme for drift og tiltak for gange			→		

TILTAK TRANSPORT	ID	ANSVAR	EKSTERNE	FINANSIERING	2020	2021	2022	2023	2030
Ved behandling av private planforslag: <ul style="list-style-type: none"> • Sette maksimumskrav om parkeringsdekning. • Sette minimumskrav til sykkelparkering, innendørs og utendørs. • Sette minimumskrav om tilrettelegging for lading av biler og sykler. • Sette krav til etablering av ny infrastruktur for gående og syklende. • Sette krav om oppgradering av eksisterende infrastruktur for gående og syklende. 	T1	Plan		Innenfor budsjettrammen					
Fossilfritt drivstoff på kommunale tanker For større kjøretøy og maskiner brukes biodrivstoff som erstatning for bensin og diesel. Det gjøres unntak der teknologien krever fossilt drivstoff. Det legges en plan for gradvis utskifting til utslippsfrie kjøretøy for varebiler og lastebiler.	T4	Kommunalteknikk Arendal Eiendom KF Arendal Havn	Agder Renovasjon UiA Klimapartnere Fylkeskommunen Heftingsdalen og Biozin, Electric Region Agder	Innenfor budsjettrammen	x	x	x	x	x
Utslippsfri skoleskyss Stille krav ved innkjøp av transporttjeneste.	T5	Stab økonomi, innkjøp	Næringsliv	Innenfor budsjettrammen	x	x	x	x	x
Utslippsfri kommunal personbilpark Ved utskifting av kjøretøy velger kommunen i henhold til anskaffelsesstrategien utslippsfrie alternativer som sikrer at personbilparken er helt utslippsfri innen 2025.	T6	Stab økonomi, Innkjøp, Bilansvarlig eide kjøretøy	OFA	Innenfor budsjettrammen					
Landstrøm til alle skip innen 2020 med krav om at dette benyttes. Egen produksjon av strøm som medfører utslipp må utløse høye avgifter, og forbys innen 2023.	T10	Arendal Havn	Næring	Finansiering avklares	x				

HANDLINGSPLAN NÆRINGSLIV

SEKTORMÅL: Arendal kommune skal arbeide for at byen får et næringsliv som utvikles i tråd med FNs bærekraftsmål. I næringspolitisk handlingsplan har kommunen som målsetting å framstå som Norges bærekraftsby.

- N1 Det skal legges til rette for grønn næringsutvikling.
- N2 Arendal kommune skal arbeide for at landbruket blir fossilfritt med hensyn til transport av fôr, fiber og mat. Mål om minst mulig utslipp pr. produsertenhet.
- N3 Arendal skal stimulere og legge til rett for lokale gründere og bedrifter tilknyttet sirkulær økonomi.

TILTAK NÆRINGS LIV	ID	ANSVAR	EKSTERNE	FINANSIERING	2020	2021	2022	2023	2030
Grønn næringsutvikling Næringsplanen legger grunnlaget for hvordan arbeidet legges opp. Kompetanse Finansiering Nettverk Innkjøp Prosjektsamarbeid Søknader Areal Næringsprisen Næringsfondet 5 mill.	N1	Næringsavdelingen	Enova Næringsfondet Næringsforeningen Sørlandets Europa-kontor	Finansiering avklares					
Urban vindkraftproduksjon Tilrettelegge for pilotprosjekter i næringsområder i Arendal.	N1	Næringsavdelingen Stab samf.utv Arendal Eiendom KF	Gründermiljø i Arendal, Næringsforeningen Klimapartnere Electric Region Agder, Innovasjon Norge ENOVA	Søke eksterne midler					
Elektrifisering av fritidsbåter Prosjekt som skal kartlegge marked, produksjon, ladeinfrastruktur.	N1 N3	Stab samf.utv Næringsavdelingen	Næringsforeningen Næringsliv Innoventi	Klimasatsmidler og andre eksterne midler	x				
REKO-ringen, direkte handel med lokal mat Legge til rette for møtested og god informasjon.	N1	Næringsavdelingen Landbruk	Lokale produsenter	Innenfor budsjettammen	x				
Festivaler Arrangementer som får støtte fra Arendal kommune skal være Klima- og miljøvennlig.	N1	Næringsavdelingen Kultur	Næringsliv Arrangører AKT	Innenfor budsjettammen					
Fossilfritt landbruk Bidra til økt kunnskap og kjennskap om utslippsfritt drivstoff og energi Biobrensel, solceller/energi.	N2	Næringsavdelingen Landbruk	Landbrukets organisasjoner	Innenfor budsjettammen					
Sirkulær økonomi Næringsavdelingen arrangerer møtepunkter 2 g pr år. Grunderuka.	N3	Næringsavdelingen		Innenfor budsjettammen	x	x	x		
Smart By Utvikle strategi og konkretisere prosjekter.	N1 N3	Alle staber Enhet innovasjon og kompetanse	Næringsforeningen Med Hjerte for Arendal, Gründermiljø Klimapartnere	Innenfor budsjettammen	x	x			

HANDLINGSPLAN BYGG

SEKTORMÅL: Byggsektoren i Arendal skal være fossilfri før 2030, og energibruk i nye og eksisterende bygg effektiviseres

- E1 I 2020 skal det ikke brukes fossilolje i boliger eller som primærenergi i større bygg.
 - E2 70 prosent av alle bygg i Arendal skal ha egen energiproduksjon i 2030*.
 - E3 Fjernvarmen i Arendal skal være fossilfri i 2020.
 - E4 I Arendal skal det installeres solenergiproduksjon (solceller og solfanger) tilsvarende 200W pr innbygger innen 2030 (totalt 10 MW).
 - E5 Bruk av elektrisitet i Arendal skal ikke øke frem mot 2030 på tross av befolkningsøkning, utfasing av fossile brensler til oppvarming og økt bruk av elkjøretøy. Dette vil gi en reduksjon på 30 prosent pr innbygger.
 - E6 For alle nye større bygg over 100 BRA og områder skal bærekraftige materialvalg og energiløsninger inkl. kjøleløsninger utredes, og det skal utarbeides klimagassregnskap** og mobilitetsplan. Enkeltbygg skal sees i sammenheng med området rundt, eksempelvis når det gjelder energiløsninger.
 - E7 Økt bruk av miljøklassifiseringssystem som f.eks. BREEAM for større bygg og områder.
 - E8 Arendal Eiendom KF ekspanderer sin virksomhet til andre kommuner.
- * Med egen energiproduksjon menes lokal produksjon av el eller varme i forbindelse med bygget eller området, eksempelvis solceller, solfanger, vind eller ulike typer varmepumpe mm. I dag har ca hver 3. husholdning i Norge varmepumpe.
- ** Klimagassregnskap.no beskriver en enkel gratis oppskrift på utarbeidelse av klimagassregnskap.

TILTAK PRIVATE BYGG	ID	ANSVAR	EKSTERNE	FINANSIERING	2020	2021	2022	2023	2030
Oljefri 2020 Kommunen rådgir huseiere om utfasing av oljefyring.	E1	Stab samf.utv Kommunalteknikk	ENOVA	Innenfor budsjettrammen	x				
Etablere ENØK-kontor Råd og anbefalinger, informasjon, møter og kampanjer. Etablere en informasjonsportal. Kobles sammen med rådgivning for kjøretøy.	E2 E4 E5	Plan Arendal Eiendom KF Næringsavdelingen	Gründere, Torbgt.7, Energiportalen Agder Energi/LOS Byggenæringen Entreprenører ENOVA	Innenfor budsjettrammen			→		
Grønne tak Legge til rette for grønne tak på næringsbygg.	E6	Plan Næringsavdelingen	Entreprenører Byggnæring	Innenfor budsjettrammen	x	x	x	x	
KOMMUNENS EGNE BYGG – BYGGE FOR FREMTIDEN									
Digitalt, arealeffektivt, energigjerrig og klimaklokt Alle byggeprosjekter i kommunal regi skal ligge i forkant av myndighetenes krav til miljø. Alle nye bygg leveres minimum med energikarakter A, grønn oppvarmingskarakter (alternativt fjernvarme). Legge til rette for grønne tak. Det etterspørres bygningsprodukter med lave klimagassutslipp, energibudsjetter og klimagassregnskap. Det legges opp til god kapasitet på sykkelparkering. Fossilfri anleggsplass er et mål.	E2 E4 E5 E6 E7	Arendal Eiendom KF		Kostnader inngår som del av prosjektene Søke eksterne midler til utslippsfrie anleggsmaskiner			→		

HANDLINGSPLAN AVFALL OG FORBRUK

SEKTORMÅL: En bærekraftig verden er avhengig av å ta bedre vare på ressursene som er i omløp. Den totale mengden restavfall og klimagassutslippet fra avfallshåndteringen skal reduseres

- A1 Arendals innbyggere skal vite hvordan forbruk, avfall og ressursutnyttelse påvirker klimagassutslipp og hvordan de kan gjøre klimavennlige valg.
- A2 I Arendal skal det være enkelt og attraktivt for forbrukerne å velge produkter med lang levetid og muligheter for reparasjoner og oppgraderinger, samt få tilgang til produkter gjennom ulike deleordninger.
- A3 I Arendal skal det være enkelt å sortere brukte ting og avfall på en hensiktsmessig måte. Avfallsmengden skal reduseres og kvalitet på gjenvinning skal økes.
- A4 Tilrettelegge for at Agder Renovasjon kan bli et kompetansesenter for bærekraftig ressursbruk.
- A5 Bidra til at all plast i Arendal gjenvinnes, enten ved resirkulering eller energigjenvinnes.

TILTAK AVFALL OG FORBRUK	ID	ANSVAR	EKSTERNE	FINANSIERING	2020	2021	2022	2023	2030
Gjenbruksbutikken med avdeling i sentrum Gjøre gjenbruk enda mer tilgjengelig. Utlån av verktøy m.m.	A1		Agder renovasjon	Innenfor budsjettrammen		x			
Grønn Dag Informere om gjenbruk, produkter med lang levetid og muligheter for reparasjoner og oppgraderinger, samt få tilgang til produkter gjennom ulike deleordninger.	A2	FN-byen	Torvg.7, Klimapartnere, Grid Arendal, næringsliv, Agder Renovasjon, FIVH, Kirkens Bymisjon m.fl	Innenfor budsjettrammen				→	
Sorteringsdunker i det offentlige rom I Arendal skal det være enkelt å sortere brukte ting og avfall på en hensiktsmessig måte. Avfallsmengden skal reduseres og kvalitet på gjenvinning skal økes.	A3	Kommunalteknikk	Agder renovasjon, Arendal By, Handelsstanden	Ressursbehov vurderes		x	x		
Redusere matsvinn Husholdninger og næringsvirksomhet skal bidra til å nå det nasjonale målet om å halvere matsvinn pr innbygger innen 2023. Informasjon og tiltak.	A1	Kjøkkenet Arendal	Arendal By Handelsstanden Næringsforeningen Too Good To Go	Innenfor budsjettrammen		x			
Kolonihager og andelslandbruk Legge til rette for dyrking av egen mat ved å etablere kolonihager og andelslandbruk.	A1	Landbruksavdelingen Næringsavdelingen	Lokale bønder og bondeorganisasjoner Torvg. 7	Ressursbehov vurderes	x	x	x	x	
Kompetansesenter på Agder Renovasjon Sirkulær økonomi og bærekraftig ressursbruk er sentralt i Næringsplanen, og utvikles i samarbeid med Agder Renovasjon.	A4	Næringsavdelingen	Agder Renovasjon UiA Næringsliv	Ressursbehov vurderes	X	X			
Mindre plast på avveie Erstatte gummigranulat på kunstgressbaner. Rydde strender. Handlingsplan mot unødvendig bruk av plast.	A5	Stab samf.utv Kommunalteknikk Kultur	Næringsliv Idrett Våre Strender	Innenfor budsjettrammen				→	
Reparasjon og gjenbruk Legge vekt på kunnskap om og ferdigheter i reparasjon og gjenbruk i skolenes undervisning i praktiske fag og ellers der det kan passe inn.	A1	Skolene	Agder Renovasjon Lokalt næringsliv- klær, sko, elektronikk, sykkel m.m.	Innenfor budsjettrammen	x	x			

**ARENDAL
KOMMUNE**

www.arendal.kommune.no